

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 8 Sayı: 41 Volume: 8 Issue: 41

Aralık 2015 December 2015

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARININ DİSEL DURUMUNUN EKSİKLİK KURAMI VE AYRILIK KURAMINA GÖRE İNCELENMESİ*
ANALYZING THE LINGUISTIC SITUATION OF TURKISH CHILDREN LIVING IN GERMANY ACCORDING TO DEFICIT HYPOTHESIS AND DIFFERENCE THEORY

Derya SARIŞIK**

Öz

Bu çalışmanın amacı, Basil Bernstein'in "eksiklik kuramı" ile William Labov'un "ayrılık kuramını" araştırmak ve Almanya'da yaşayan, ilkököl 4. ve 5. sınıfa giden Türk çocuklarının dilsel eksikliklerini ve farklılıklarını açıklamak ve yorumlamaktır. Bernstein, kuramında alt katman üyelerinin orta katman üyelerinden farklı dil davranışı gösterdiğini savunur ve alt katmanda bulunmayan, orta katman konuşucularına daha üstün bir toplumsal başarı sağlayan dilsel nitelikleri "eksiklik" olarak adlandırır. Ayrılık kuramına göre ise bu dilsel eksiklik "ayrılık" olarak değerlendirilir. Bu çalışmada, Almanya'da yaşayan Türk göçmen çocuklarına uygulanan anket sonuçlarına dayanarak, Bernstein'in „dar kod“, "geniş kod" ayrımı ve eksiklik kuramı değerlendirilmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının "sözdizimi", "kelime hazinesi" ve "pragmatik- bilişsel ilgileri" incelenmiştir. Ayrıca çalışma Almanya'da yaşayan Türklerin eğitim, mesleki ve gelir durumları ile ilgili güncel bilgiler vermesi açısından genel bir bakış niteliğindedir.

Anahtar Kelimeler: Basil Bernstein, Eksiklik Kuramı, William Labov, Ayrılık Kuramı, Türk Göçmen Çocukları.

Abstract

The aim of the present study is to examine the Basil Bernstein's Deficit Hypothesis and William Labov's Difference Theory and to explain and discuss the linguistic differences of Turkish 4th or 5th grade elementary children living in Germany. In the Deficit Hypothesis, Bernstein suggests that people belonging to the middle or high class use a different kind of language from speakers belonging to the low class. The language of the middle-class child has something which the language of the lower-class child lacks. Middle-class children's success at school is due to their acquiring the „elaborated code“ in speaking with their parents at home (Jones, 2013: 3). According to Labov, low class' language is not deficient, rather different. In this study, restricted and elaborated code terminology is described in detail and Bernstein's Deficit Hypothesis is evaluated based on the results of the survey applied to Turkish children living in Germany. In this article, important information about the syntax, vocabulary, and pragmatic and cognitive interests of Turkish children living in Germany is presented. . The surveys in question also provide some important and current information about the socio-economic status and business situations of the families of the children.

Keywords: Basil Bernstein, Deficit Hypothesis, William Labov, Difference Theory, Turkish Migrant Children.

GİRİŞ

Selen'in aktardığına göre dil engelleri, alt sosyoekonomik aileden gelen bir çocuğun okulda veya bulunduğu ortamda orta ve üst sosyoekonomik ailelerin çocuklarının dil normlarına uyarak konuşabildiği gibi konuşamaması, kendi yerel dilinin standart dili anlamasına engel oluşudur (Güven, 2012: 58). Bu bağlamda, Amerika' da yapılan çalışmalardan sonra toplumsal dilbilim araştırmalarının başlatıcısı sayılan Basil Bernstein'in bazı öğrencilerin diğerlerinden daha başarısız olduklarını gözlemlemesi ve bu başarısızlığın dilsel eksiklikten kaynaklandığını savunması eksiklik kuramının temelini oluşturmaktadır. Eksiklik kuramı eleştirisini bir başka kuram ile dile getiren William Labov'un adı ise Basil Bernstein ile anılmaktadır. Bernstein alt katman üyelerinde olmayan dilsel nitelikleri "eksiklik" olarak nitelendirirken, William Labov bu durumu "ayrılık" ya da "farklılık" olarak yorumlamaktadır. Eksiklik kuramında orta katman veya üst katman konuşucularının dil kullanımı, dilbilimsel ölçüt olarak değerlendirilir. Ayrılık Kuramına göre ise her katmanın kendine özgü bir dil kullanımı vardır ve dil türlerinden biri diğerinden "daha iyi" veya "daha kötü" değildir.

Bu makalede, Almanya'da yaşayan Türk göçmen çocuklarının sosyoekonomik durumları ve dil davranışları arasında ilişki olup olmadığı araştırılmaya çalışılmıştır. Nitekim Bernstein sosyoekonomik

* Bu çalışma 2014 yılında Hacettepe Üniversitesi'nde sunulan „ Die Defizithypothese von Bernstein und die sprachliche Verschiedenheit der türkischen Kinder in der Sekundarstufe der Unter- und Mittelschicht in Deutschland“ başlıklı Yüksek Lisans tezinden türetilmiştir.

** Okutman, Balıkesir Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu, derya@balikesir.edu.tr

durumu ve eğitim seviyesi düşük kişileri alt katman üyesi, onların çocuklarını da alt katman çocukları olarak nitelendirirken, iyi geliri olan ve yüksek eğitim almış kişileri orta veya üst katman üyesi olarak tanımlamaktadır.

Ayrıca şunu da açıkça belirtmek gerekir ki Bernstein'ın Hipotezi oldukça soyut ve karmaşık bir yapı arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, eksiklik kuramının tamamını kapsayan bir çözümleme sunma iddiasında değildir.

Çalışmanın sonunda, anketler aracılığı ile hem öğrencilerin "sözdizimi", "kelime hazinesi" ve "pragmatik ve bilişsel ilgileri" hakkında hem de anne babalarının eğitim, mesleki ve gelir durumları hakkında okuyucuya önemli bilgiler iletilmiştir.

1. EKSİKLİK- VE AYRILIK KURAMI'NIN İNCELENMESİ

Sosyolog Basil Bernstein tarafından 1958'de yayımlanan "eksiklik kuramı" toplumbilimin ortaya çıkışında önemli başlangıç noktalarından bir tanesini oluşturmaktadır. Bernstein sosyal katmanlar ve belirli konuşma kalıpları arasındaki ilişkiyi araştırarak, alt katman üyelerinin dil davranışlarının orta katman üyelerinkinden birçok yönden farklı olduğu sonucuna varmıştır (Ackermann, 2009: 4). Alt tabaka, orta tabaka ve üst tabakanın konuşmalarını ele alarak yaptığı karşılaştırmada, alt tabakadakilerin orta ve üst tabakaya oranla daha dar bir kelime hazinesine sahip olduğu ve daha basit cümleler kurarak iletişimlerini sağladıkları sonucunu elde etmiştir (Dağabakan, 2012: 90). Dittmar'a göre "eksiklik" ise, orta katman konuşucularıyla aynı toplumsal başarıya sahip olmak için alt katman konuşucularında eksik olan dilsel nitelikler olarak açıklanmaktadır (İmer, 1990: 21). Bernstein, işçi çocukları, bir başka deyişle alt katman çocukları ile orta veya üst katman çocukları arasındaki dilsel beceri farkının okul başarılarını etkilediği görüşünü savunmaktadır (König, 2009: 4).

Dilsel kodlar sosyalleşme sürecinde ortaya çıkarlar ve bir taraftan sosyal rollerle ilişkilendirilirken, diğer taraftan sosyal rolleri etkilerler (Schweer, 1987: 35). Dittmar'a göre Bernstein, dilsel kod kavramıyla sistematik kurallılıkta gerçekleştirilen "dilsel planlama stratejilerini" ifade etmektedir (Dağabakan, 2012: 90). Buna göre, bir dil toplumundaki sosyoekonomik tabakaların farklı dil kullanımına neden olduğunu savunan Bernstein konuşma biçimlerini "sınırlı/dar kod" ve "geniş kod" olarak ikiye ayırmaktadır. Önceki çalışmalarında sınırlı/dar kodu "halka ait", geniş kodu ise "kurallı" dil olarak nitelendirmekte ve alt katman üyelerinin kullandığı konuşma biçiminin "sınırlı kod", orta ve üst katman üyelerinin kullandığı konuşma biçiminin ise "geniş kod" olduğunu belirtmektedir. Ağaçsapan'ın belirttiğine göre bu dilsel kodlar, Bernstein için, biliş ile sosyal yapı arasındaki ileti araçlarıdır. Geniş kod, yazılı dilin özelliklerine yakınken, dar kod ortama bağımlı sözlü dil özelliklerine sahiptir (Şengül, 2009: 2175).

Dar bir kelime hazinesi, kısa soruların ve emirlerin sık kullanımı, dilbilgisi bakımından basit ve çoğunlukla tamamlanmamış cümleler, geleneksel ifadeler, sıfatların ve zarfların sabit ve sınırlı sayıda olması, yan cümlelerin nadir kullanımı ve kişisiz adılın (man, es) ana cümlelerde veya şart cümlelerinde özne olarak oldukça az kullanılması sınırlı/dar kod özelliklerindedir. Alt katmanın sınırlı kodu, orta katmandan dilsel yapıların yanı sıra jestler, yüz ifadeleri ve ses tonu bakımından da farklılık gösterir. Bununla birlikte, sorulan soruların cevabının zaten sorunun içinde olması da bu katmana özgü dil kullanım özellikleri arasında yer almaktadır (Hofstätter, 2005: 25).

Sınırlı kodda saptamalar sık sık hem neden hem de sonuç olarak gösterilmektedir. Daha doğrusu gerekçeler ve sonuçlar karıştırılmaktadır. Bir dizi deyimsel sözlerin kullanılmasının bireysel seçimi oldukça fazla olmakla beraber burada kullanılan semboller genelleştirme basamağında oldukça düşük bir konumdadır. Bu dil kullanım biçiminde anlam genellikle örtük ve dolaylıdır (Bernstein, 1980: 88). Yani, söylenilmek istenilen şey net ve açık bir şekilde ifade edilememektedir.

Tam bir dilbilgisel yapı ve sözdizimi, dilbilgisi açısından karmaşık cümle yapıları, özellikle yan tümcelerin ve bağlaçların çeşitli kullanımları, ilgeçlerin sık olması, kişisiz adılların (alm. man , es gibi) sık kullanılması, sıfatların ve zarfların çeşitliliği orta katman veya üst katman konuşucuların dil davranışı olan geniş kodun özellikleri arasında yer almaktadır (Bernstein, 1980: 89).

Dar ve geniş konuşma biçimlerinin birbiriyle ilişkisi Dittmar'a göre şöyle belirlenmektedir: Dar ve geniş biçimler, bildirişim simgelerinin iki kümesi olarak düşünülebilir. Bunlardan geniş olan biçimler, alt küme olarak dar olanları kuşatmaktadır. Bu, geniş olarak dile getirilen her şeyin dar olarak da gerçekleştirilebileceği anlamına gelmektedir. Bunun tersi bir durum ise olanaksızdır; yani dar olarak anlatılan, geniş olarak gerçekleştirilemez. Başka bir deyişle söylemek gerekirse; geniş bir konuşma biçimini kullanan konuşucu, dar konuşma biçimi ile de anlatabilir. Dar konuşma biçimini kullanan ise, geniş olanla anlatamaz. Bu da göstermektedir ki dar ve geniş konuşma biçimleri karşılaştırıldığında; dar konuşma biçimi, geniş olana oranla daha sınırlıdır (İmer, 1990: 26). Bernstein bunu, alt katman çocuğunun dil kullanımının

dar kod ile sınırlı kaldığını ve orta katman çocuğunun hem kurallı dile hem de halk diline hakim olduğunu belirterek kısaca açıklar.

William Labov'un ABD'deki büyük kentlerde ölçünlü İngilizce (Standart English) ve Ölçünlü olmayan İngilizce (Nonstandart Neger English) çalışmalarının merkeze alındığı kuram, eksiklik kuramına karşı çıkılmasıyla oluşmuştur (Güven, 2012: 60) ve ayrılık kuramı olarak adlandırılır. Eksiklik kuramında işçi çocuklarının dilsel davranışlarının okul başarılarını etkilediği savunulurken, ayrılık kuramında standart olmayan dili kullananların (zenciler ya da işçi çocukları) başarılarının dil davranışları ile ilişkisi söz konusu değildir. Labov, alt katmandan olan ve ölçünlü olmayan İngilizceyi konuşanların sözcelerinde, " karmaşık" kanıtlar gösterdiğini, karmaşık ile güç düşünceleri az sözcükle yansıtma yeteneğinin anlaşıldığını, orta katmandan olan konuşucularda ise bu özelliğin tersine olduğu belirtilmektedir (İmer, 1990: 26). Eksiklik kuramında, alt katman konuşucularının özelliklerinden birisi olan "deyimlerin ve özlü sözlerin" daha sık kullanılması buna örnek teşkil etmektedir. Labov'a göre bu bir eksiklik değil tam tersine, karmaşık düşünceler, deyimler ve özlü sözler aracılığı ile az sözle anlatıldığı için, bir yetenektir.

Bernstein gibi Labov da alt katman mensuplarının dil davranışlarının üst katman konuşucularından farklı olduğunu belirtmektedir. Fakat Labov yaptığı ampirik çalışmalarla "eksiklik" kavramını değiştirmeye çalışmaktadır. Geniş kodun iddia edilen nitel üstünlüğünü eleştirerek, farklı sosyal katmanlara ait üyelerin dil kullanımlarındaki bu farklılığı bir eksiklik değil, aksine bir ayrılık veya ötekilik olarak görmektedir (König, 2009: 4).

Vuković' e göre ayrılık kuramı temsilcileri düşünce olarak bir diğer noktada daha farklılık göstermektedir; eksiklik kuramında, dil ile düşüncenin ayrılmazlığından yola çıkılırken (Sapir ve Worf hipotezi), ayrılık kuramında bu hipotez söz konusu değildir. Daha çok, dilin çeşitlerinde ortaya çıkan durumlar, ayrılık kuramının ilgi alanını oluşturmaktadır (Dağabakan, 2012: 94). Bernstein'in kuramına göre kim sınırlı dil kullanıyorsa sınırlı düşünüyor demektir. Dil ve düşünce ayrılmaz bir bütündür.

Ayrılık kuramı temsilcileri ölçünlü İngilizce içindeki çeşitli dil kullanımlarından birinin diğerinden daha iyi veya yeterli değerlendirilemeyeceğini belirterek, Bernstein'in eksiklik kuramının sağlam temele oturmadığını ileri sürerler. Ayrılık kuramının her şeyden önce dilbilim araştırmasına ve anlayışına dayandığını söyleyen Dittmar (İmer, 1990: 42) bir sınıflandırma yapmaktadır. Bu sınıflandırmaya göre dört ayrı tür vardır: Ölçünlü Türler, Bölgesel Türler, Toplumsal Türler ve İşlevsel Türler.

Eksiklik kuramında vurgunun mantık üzerine değil, duygusallık üzerine yapılması söz konusudur. Buna karşıt olarak Labov, ölçünlü olmayan biçimlerin kullanımının çocukların mantıksal düşüncelerinin gelişmesini yavaşlattığı (İmer, 1990: 41) konusundaki iddiaları da kabul etmemektedir.

2. ALMANYA'DA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARININ DİSEL DURUMU

Türkiye'de 1960'lı yıllardan itibaren Avrupa ülkelerine göç eden Türk işçi çocuklarıyla gündeme gelen iki dillilik kavramı, toplumbilimin başlıca konularından birini oluşturmaktadır. Almanya'da yaşayan Türkiye kökenli göçmen çocuklarının çok büyük bir bölümü evde anadili olarak Türkçeyi, okulda ikinci dil, yani toplum dili olarak Almancayı öğrenmektedirler. Ne Almancaya ne de Türkçeye tam hakim olamayan, "yarım dilli" olarak adlandırılan Türk göçmen çocuklarının toplum dilindeki yetersizlikleri ileriki eğitim başarılarını olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Basil Bernstein, meslek okullarında ders verirken yaptığı gözlemlere dayanarak, işçi çocuklarının derslerde oldukça başarısız olduğu ve bu başarısızlıklarının dilsel durumlarından kaynaklandığı kanısına varmıştır. Bu bağlamda yapılan anket çalışmasında hem ikidilli hem de çoğunlukla işçi çocukları olması sebebiyle Almanya'da yaşayan Türk çocukları seçilmiş olup, çocukların dilsel davranışlarının sosyoekonomik durumları ile ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışma Almanya'da yaşayan Türk çocuklarının katmana özgü dil sorunlarına ışık tutan niteliktedir. Bununla birlikte anket Almanca olarak uygulandığı için orada yaşayan Türk göçmen çocuklarının Almanca dilbilgileri hakkında önemli bilgiler sunulmaktadır. Yapılan anket çalışması 2013-2014 öğretim yılına ait olup, Almanya'nın farklı yerlerinde ilkokul 4. ve 5. sınıfa giden 57 Türk öğrenciye uygulanmıştır.

Bernstein yaptığı ampirik çalışmalarda, alt ve orta katmandan 15 ve 18 yaş arası çocuklar ve gençler seçmiştir. Fakat bu çalışmada seçilen öğrenciler 9 ve 12 yaş aralığındadır. Bunun altında neden olarak çocukların dilsel olarak sosyalleşmesinin ailede başlaması ve belli bir yaşa kadar çocukların ailenin dil davranışını yansıtması yatmaktadır. Daha sonra bilişsel ve duygusal değişimlerle birlikte çevrenin etkisi başlamakta ve çocuk çevresinde konuşulan dilin etkisini gösterebilmektedir. 9-12 yaş arası çocukların ailenin dil davranışını daha çok yansıtabileceği düşünüldüğünden, bu yaş aralığı araştırma için daha uygun görülmüştür.

Bernstein'in kuramında başlıca araştırdığı konulardan biri sosyoekonomik katmanlar ve dil kullanımı arasındaki ilişkidir. Bernstein bu ilişkiyi ortaya koyabilmek için öğrencilere sözlü olarak sorular sormuş ve değerlendirmelerini ona göre yapmıştır. Bu çalışmada ise Bernstein'in aksine yazılı olarak anket

uygulaması yapılmıştır. Ankette öğrencilere, cinsiyeti, yaşı, nerede doğduğu, ne zamandan beri Almanya'da yaşadığı gibi kişisel soruların yanı sıra, ebeveynlerinin eğitim durumları, ne iş yaptıkları ve ailenin gelir durumu ile ilgili sorular sorulmuştur. Daha sonra öğrencilere ileride Almanya'da mı yoksa Türkiye'de mi yaşamak istedikleri sorulmuş ve bunu nedenleriyle birlikte açıklamaları istenmiştir. Konuya ilişkin açıklamalarda bulunan öğrencilerin yazdıkları kompozisyonlarda dil kullanımları hakkında önemli bilgiler edinilmiştir. Böylece ailenin sosyoekonomik durumu ile çocuğun dil kullanımı arasındaki ilişki saptanmaya çalışılmıştır.

Anketlerin sonunda öğrencilerin cevapları ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş ve Werner Veith'in Bernstein'in eksiklik kuramına göre oluşturduğu tablo yardımıyla öğrencilerin dil davranışları saptanmaya çalışılmıştır. Buna göre dil davranışları "söz dizimi, kelime hazinesi ve bilişsel ilgi" olmak üzere üç ana başlık altında incelenmiş ve hangi öğrencinin dar kodu (halk dili), hangi öğrencinin geniş kodu (kurallı dil) kullandığı ortaya konulmuştur. Söz konusu dil davranışlarının sosyoekonomik durum ile ilişkisi olup olmadığını anlamak için ise öğrencilerin ebeveynlerinin eğitim, mesleki ve gelir durumları ayrı ayrı incelenmiştir. Çalışma Almanya'da yapıldığı ve dolayısıyla ailelerinin bir çoğu Almanya'da eğitim gördüğü için Almanya'nın okul sistemi baz alınarak ailelerin eğitim durumları hakkında bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Anne ve babaların meslekleri ve kazançları yine ayrı ayrı sorularak ailenin gelir durumu tespit edilmiştir. Bazı öğrenciler ebeveynlerinin kazançlarını toplu olarak belirtirmeyi tercih etmişlerdir.

Çalışmanın dil davranışı inceleme bölümünde yararlanılan Werner Veith'in tablosunda geniş ve dar kodun özellikleri şu şekilde karşılaştırılmaktadır (Dağabakan, 2012: 91):

Kriter	Genişlemiş Kod	Daralmış Kod
a) SÖZDİZİMİ		
Cümle Yapısı	Karmaşık	Basit
Cümle uzunluğu	Nispeten uzun cümleler	Nispeten kısa cümleler
Cümle biçimi	Değişken	Basmakalıp
İlgeçler	Oldukça sık	Oldukça nadir
b) KELİME HAZİNESİ		
Çeşitlilik	Çok	Az
Sıfatlar, belirteçler	Farklı, çok sayıda	Sabit, sınırlı
c) PRAGMATİK VEYA BİLİŞSEL İLĞİ		
Duygusallık	Dolaylı	Doğrudan
Sorular, emirler	Oldukça nadir	Oldukça sık
Düşünme araları	Sık	Nadir

Daha önce belirtildiği üzere yukarıdaki tablo yardımıyla anketler analiz edilerek öğrencilerin söz dizimi, kelime hazinesi ve bilişsel ilgileri hakkında önemli bilgiler edinilmiştir. Elde edilen bu veriler öğrencinin dilsel kodunu belirlemede yardımcı olmuştur.

Öncelikle öğrencilerin söz dizimine bakılmıştır. Bernstein'in eksiklik kuramına göre yan tümcelerin ve bağlaçların sık kullanılmasıyla oluşturulan karmaşık yapılu cümleler ve nispeten uzun cümleler geniş kodun özelliği iken, basit yapılu, nispeten kısa cümleler dar kod özelliği taşımaktadır. Aynı şekilde cümle biçimlerinin değişken olması genişlemiş kod özelliği olarak karşımıza çıkarken, basmakalıp cümleler yukarıdaki tabloda görüldüğü üzere daralmış kod adı altında geçmektedir. Bu çalışmada ankete katılan 16 öğrenci karmaşık ve uzun cümleler kurabilirken, 41 öğrenci basit ve kısa cümleler kullanmıştır. 17 öğrencinin cümle biçiminin değişken olduğu saptanmış ve 40 öğrencinin cümleleri basmakalıp olarak değerlendirilmiştir. Sözdizimi bölümünün son kriteri olan "ilgeçler" incelenirken Almancadaki ilgeçler (Präpositionen) dikkate alınmıştır. Öğrencilerin bu ilgeçleri yeterince ve yerinde doğru bir şekilde kullanıp kullanmadıklarına bakılmıştır. Çalışmaya göre öğrencilerden 15 tanesi ilgeçleri oldukça sık kullanmış ve 42 öğrenci yeterince ilgeç kullanmamıştır.

Tabloda "kelime hazinesi" bölümü iki kriterden oluşmaktadır: Çeşitlilik ve sıfatlar. Bu bölümde yapılan değerlendirmede, 16 öğrencinin geniş bir kelime hazinesine sahip olduğu ve 41 öğrencinin kelime hazinesinin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. 14 öğrenci oldukça çok sayıda ve çeşitli sıfat kullanırken, 43 öğrenci sabit ve sınırlı sayıda sıfat ve zarf kullanmıştır. Bernstein'a göre kelime hazinesi geniş ve çok sayıda

çeşitli sıfat ve zarf kullanabilen kişi geniş kod kullanıyor demektir. Bir kişinin dar bir kelime hazinesine sahip olması ve sınırlı sayıda sıfat ve zarf kullanması ise dar kod kullandığının bir göstergesidir.

Pragmatik veya bilişsel ilgi bakımından yapılan değerlendirme üç ana başlık altında yorumlanmaya çalışılmıştır. Veith'in tablosuna göre bunlar; duygusallık, sorular-emirler ve düşünme aralarıdır.

Bernstein'a göre işçi çocuklarının duygusal ve bilişsel ayırt edebilme yeteneği orta ve üst katman çocuklarıyla karşılaştırıldığında daha az gelişmiştir (Bernstein, 1980: 80). Werner Veith'in tablosuna baktığımızda, kişinin duygusallığını dolaylı olarak anlatması geniş kod özelliği iken, duygusallığın doğrudan olması dar kod özelliğidir. Geniş kod daha karmaşık yapılar içerir ve ifadeler bu konuşma türünde önceden tahmin edilemez (Ackermann, 2009: 5), diğer bir ifadeyle dolaylı anlatım hâkimdir. Çalışmada 10 öğrenci duygularını dolaylı olarak anlatırken, 47 öğrencide doğrudan bir anlatım gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, halk dili, duyguların sözlü olarak aktarımında bir sınırlamaya yol açmaktadır. Çocuklar annelerinden sadece halk dilini öğrenmekte ve duygularını anlatırken sözlü olmayan araçlara başvurumaktadırlar (Bernstein, 1980: 79). Bernstein'ın da belirttiği gibi, bu dil türünü kullanan çocuklar arkadaşlık, aşk, ölüm ve hayal kırıklığı gibi hassas duyguları anlatmada güçlük çekmektedirler. Bu çalışmada öğrencilere "ileride Almanya'da mı yoksa Türkiye'de mi yaşamak istedikleri" sorulmuş ve bunu nedenleriyle birlikte açıklamaları istenmiştir. Türkiye'yi tercih eden birçok öğrenci, oradaki akrabalarına özellikle babanne ve dede gibi aile büyüklerine duydukları büyük özlemi neden olarak ileri sürmüşlerdir. Halk dilini kullanan öğrencilerin duydukları bu özlemi anlatmada zorluk çektikleri tespit edilirken, kurallı dili kullanan öğrencilerin duygularını daha rahat bir şekilde ifade ettiği gözlemlenmiştir.

Bilişsel ilgi açısından araştırılan diğer bir konu, öğrencilerin ne sıklıkta sorular sorup, emir cümleleri kullandığıdır. Sorular ve emirlerin oldukça nadir kullanılması geniş kod özelliği iken, daha sık kullanılması dar kod özelliğidir (Bernstein, 1980: 88-89). Bu çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre, soru ve emir cümlelerini sadece 4 öğrenci oldukça sık kullanmış, kalan 53 öğrenci oldukça nadir kullanarak geniş kod özelliği göstermiştir. Birçok kritere bakıldığında, dar kodu kullandığı saptanan öğrencilerin bu kriterde geniş kod kullanması, çalışmanın verilerinin sözlü değil yazılı olarak toplanmasından kaynaklanmaktadır. Nitekim öğrencilerden ankette sorulan sorulara cevap verirken "soru ve emir cümleleri" kullanmaları beklenemez.

Bilişsel süreçler zihinsel süreçler olarak da tanımlanmaktadır. Onlar sayesinde birey çevresine ve kendine dair bilgiler edinir. Bu süreçler davranışları düşünsel olarak kontrol etme ve istemli olarak yönetme görevi görürler. Zihinsel süreçlerin birçoğunda, bilişsel ve duygusal süreçlerin sürekli bir etkileşimde olduğu da açıkça gözükmektedir. (Kroeber-Riel und Gröppel-Klein, 2013: 304) Bernstein'a göre farklı toplumsal sınıflardan gelen çocuklar konuşmayı plânlarken farklı bilişsel işlemler yapmaktadırlar. Orta sınıfa ait işlek dilin (geniş kod) üretimine yol açan plânlama işlemi üst düzeyde bir yapı ve sözcük seçimi gerektirir. Bu dil biçiminde konuşmanın plânlaması ve iletilmesinde anlamı açık kılmak en belirgin amaçtır. Bernstein'a göre, konuşma öncesinde zihinde yapılan plânlama ne kadar yoğunsa, anlam da o kadar açıktır. Plânlama ne kadar özenle yapılırsa, verilmek istenen anlama da o denli yaklaşılmış olunur. (Köse, 2001: 121) Bu çalışmada, Veith'in tablosundaki "düşünme araları" olarak adlandırılan kriter zihinde yapılan planlama ile yorumlanmaya çalışılmıştır. Buna göre çoğu öğrencinin (43 öğrenci) anlatımının açık olmadığı ve sadece 14 öğrencinin anlatmak istediğini açık ve akıcı bir şekilde dile getirdiği gözlemlenmiştir.

Çalışmada, öğrencilerin dil kullanımları ve sosyoekonomik durumları arasındaki ilişkiyi inceleyebilmek için, son olarak Almanya'da yaşayan Türk öğrencilerin ailelerinin eğitim, mesleki ve gelir durumları ile ilgili bilgiler edinilmiştir. Almanya'daki okul sistemi Türkiye'den farklı olduğu için, burada sadece genel bir değerlendirmeye yapılmaya çalışılmıştır. Eğitim durumlarına bakıldığında, genel olarak babaların eğitim durumu annelerinkinden daha yüksektir. Hiç okula gitmeyen anne sayısı babalardan daha fazladır. Almanya'da çeşitli engellilerin veya öğrenme güçlüğü olanların gönderildiği "Sonderschule" olarak adlandırılan okula giden bir anne mevcuttur. Orta öğretim açısından babalar daha başarılı olup, liseye giden anne baba sayısında eşitlik söz konusudur. Meslek Yüksek Okulu'na giden baba sayısı daha fazladır. Mesleki açıdan değerlendirildiğinde çoğu evebeyn hizmet sektöründe çalışmaktadır. Babalar en çok taksi şöförlüğü yapmakta olup, sırayı dönerci, şoför, fırıncı, satış elemanı, güvenlikçi, araba tamircisi, esnaf gibi meslekler izlemektedir. Anneler çoğunlukla ev hanımıdır ve satış elemanı, fırıncı, aşçı, kasiyer, temizlikçi, doktor yardımcısı gibi meslek gruplarında çalışmaktadır.

SONUÇ

Bu çalışmada, ilk olarak Bernstein'ın eksiklik kuramı ve Labov'un ayrılık kuramı açıklanarak kuramsal çerçeve oluşturulmuş, bu bağlamda Almanya'da yaşayan ilkökul 4. ve 5. sınıfa giden Türk çocuklarının dilsel eksiklikleri ve farklılıkları saptanmaya çalışılmıştır. Türk göçmen çocuklarının dilsel durumu Bernstein'ın kuramına göre değerlendirildiğinde; sosyoekonomik durumu düşük olan ve dar kod

kullanan öğrencilerin dili, sınırlı ve eksiktir, Labov'un kuramına göre ise bu bir eksiklik değil, bir ayrılık bir farklılıktır.

Çalışmada, Bernstein'in "dar kod" ve "geniş kod" kavramları detaylı olarak ele alınmış ve konuyla ilgili Almanya'da yapılan anket çalışmasının verileri sunulmuştur. Anketler analiz edilerek öğrencilerin sözdizimleri, kelime hazineleri ve bilişsel ilgileri hakkında önemli bilgiler elde edilmiştir. Öğrencilerin ailelerinin eğitim, mesleki ve gelir durumları incelenmiş ve bunun öğrencilerin dil davranışı ile ilişkisi olup olmadığı araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, Almanya'da yaşayan Türk çocukları arasındaki dilsel eksiklikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Çalışmada, ankete katılan birçok öğrencinin "dar kod" kullandığı ve bununla birlikte ailelerinin eğitim, mesleki ve gelir durumunun da oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç Bernstein'in eksiklik kuramı ile uyusmaktadır. Buna karşın, sosyoekonomik durumu benzer bir kısım öğrencinin farklı dil davranışı gösterdiği gözlemlenmiştir. Hatta aynı ailede yaşayan aynı sosyoekonomik şartlara sahip olan kardeşlerin bile farklı dilsel kodları kullandığı tespit edilmiştir. Ayrıca sosyoekonomik durumu düşük bazı öğrencilerin geniş kod kullandığı ve sosyoekonomik durumu daha iyi bazı öğrencilerin dar kod kullandığı saptanmıştır. Ortaya çıkan bu sonuç Bernstein'in kuramını tamamen desteklememektedir. Zira alt sosyoekonomik aileden gelen bir çocuk belli yaşa kadar ailenin dil davranışını yansıtırsa da kendini geliştirmesine ve çevresine bağlı olarak geniş kod kullanabilmektedir. Bu nedenle bu çalışmada, öğrencileri alt katman veya orta katman olarak sınıflandırma yerine kullandıkları dil özelliklerine göre bir ayrıma gidilmiştir.

KAYNAKÇA

- ACKERMANN, Susanne (2009). *Von der Defizithypothese zur Differenz-Theorie: Entwicklungen in der Soziolinguistik*, Norderstedt : GRIN Verlag.
- BERNSTEIN, Basil (1980). *Studien zur sprachlichen Sozialisation*, Düsseldorf : Pädagogischer Verlag Schwann.
- DAĞABAKAN, Fatma Ö. (2012). "Toplumbilimsel Bir Kavram Olarak Kadın-Erkek Dil Ayrımına Türkçe ve Almanca Açısından Bir Yaklaşım", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 47, s. 87-106
- GÜVEN, Ali (2012). "Toplumsal Dilbilimin Kapsam Alanı", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S. 13, s. 55-62
- HOFSTÄTTER, Elke (2005). *Das Phänomen Sprache und ihre Bedeutung in der Grundschule. Unterstützende Methoden für eine positive Entwicklung der Sprechund Sprachkompetenz bei 6 bis 10 jährigen*, Diplomarbeit, Norderstedt: GRIN Verlag.
- İMER, Kamile (1990). *Dil ve Toplum*, Ankara: Gündoğan Yayınları.
- JONES, Peter (2013). "Bernstein's 'codes' and the linguistics of 'deficit' ", *Language and Education*, S. 27 (2), s. 161-179.
- KÖNIG, Cathleen (2009). *Die Differenzkonzeption von William Labov, Eine kritische Reaktion auf die Defizithypothese Basil Bernsteins, Studienarbeit*, Norderstedt : GRIN Verlag.
- KROEBER-RIEL, Werner und GRÖPPEL-KLEIN, Andrea (2013). *Konsumenten Verhalten*, München: Vahlen.
- KÖSE, M. Ruhi (2001). "Basil Bernstein: Kültürel Üretim ve Yenidenüretim Sürecinde Eğitim, Dil ve Dil Biçimsel Farklılıklar Üzerine" , *ODTÜ Gelişme Dergisi*, S. 28(3-4), s.361-382.
- ŞENGÜL, Murat (2009). "Sosyal Farklılıklardan Kaynaklanan Dil Kullanımı ve Türkçe Eğitimine Yönelik Bir Değerlendirme", *Turkish Studies. International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, S.4/8, s. 2166- 2180.